

CREACIÓ D'UNA BASE DE DADES PROSOPOGRÀFICA SOBRE LA SOCIETAT VALENCIANA DEL SEGLE XIII

Enric GUINOT RODRÍGUEZ
Francisco J.CERVANTES PERIS
Ramón J.PUCHADES BATALLER
Joan Abel SOLER MOLINA

De fa molts anys, entre els historiadors i arxivers europeus, ha estat un treball primordial i fonamental la creació, organització i edició de col·leccions de documents i catàlegs bibliogràfics sobre els sectors bàsics de la documentació, i els testimonis escrits en general, que ens ha llegat el passat. Arreu dels països per on ho comprovem, aquests cossos informatius han estat potenciats i recolzats per les diverses institucions investigadores de l'àmbit universitari i acadèmic quant que representen un material de consulta, recerca i recolzament fonamental per als més diversos camps de la investigació històrica.

D'altra banda, però, i dins la que ja comença a ser llarga tradició de la historiografia medieval valenciana, lentament han anat omplint-se els buits que representaven alguns dels temes clàssics d'investigació i coneixement que són habituals en la recerca històrica europea; per contra continua sent cert que patim a hores d'ara una greu insuficiència de materials bàsics de consulta, catalogació i ordenació de documents que puguen ser emprats per l'historiador o el simple erudit com a punts de partida de les seues investigacions.

És molt probable que aquestes carències responguen al considerable endarreriment en què es troba la feina d'edició i catalogació dels fons arxivístics medievals valencians, però allò cert és que fins ara la classificació de documents medievals —i el seu buidament toponímic i onomàstic—, ha funcionat de forma absolutament aïllada, limitats a part dels llibres històrics que han estat editats; la conseqüència inevitable és l'obligada consulta pacient a cadascú d'ells en recerca de les persones o localitats de l'interès de l'investigador, i això encara gràcies, perquè no és tan estranya l'obra històrica que no inclou el corresponent índex exhaustiu de noms i persones.

Els llistats prosopogràfics dels valencians medievals es presenten així com fortament fragmentaris i incomplets, no garantint en absolut a l'investigador la seguretat d'una recerca personal eficient, completa i, a més a més, ràpida.

D'altra banda, no convé oblidar que, en una proporció molt elevada, els arxius medievals valencians en bona part no es troben a hores d'ara ni tan sols sumàriament inventariats, especialment en el cas dels arxius eclesiàstics així com en el dels arxius reials quan comencen a ser més seriatos des de les darreries del segle XIII; les conseqüències són de preveure i radiquen fonamentalment en el convertir-se en una barrera feixuga de superar per part de l'historiador quant al temps que li cal dedicar a feines de recerca i localització de noms i persones; fins i tot caldria parlar del caràcter repetitiu que això implica, car cadascú dels investigadors s'enfronta de bell nou i aïllat a la necessitat de buscar les dades de la societat que està investigant amb una personal catalogació dels fons arxivístics que consulta, experiència de la qual podem parlar molts dels historiadors interessats.

És per aquestes realitats per les que pensem que el futur de les investigacions de medievalistes, historiadors, filòlegs, etc., passa necessàriament per la creació de catàlegs definitius i exhaustius de la documentació medieval valenciana, dels seus continguts, onomàstica i toponímia, i això, a hores d'ara, vol dir crear-ne bases de dades informàtiques d'accés públic mitjançant les xarxes d'Internet.

Una d'aquestes bases de dades que presenta major utilitat i possibilitats de consulta pels especialistes és la dedicada a la prosopografia i la identificació de les persones que apareixen reflectides en la documentació històrica; especialment per als temps medievals, on hi ajuntem una carència crònica de textos editats, aquests fitxers esdevenen una eina molt pràctica per a les més diverses investigacions.

No sols a nivell valencià sinó també en la resta d'àmbits medievalistes de l'estat espanyol, fins ara no hi ha hagut projectes de semblant envergadura i és per això que hem decidit constituir l'equip d'investigació que signa aquest text per a obrir una esclletxa en l'espès mur de l'enorme documentació baix-medieval conservada en els nostres arxius. Només per donar una idea de l'envergadura del treball i les seues possibilitats, calculem de l'ordre dels 19.000 documents els conservats en els arxius que fan referència a les terres i gent valencianes del segle XIII, als quals cal afegir els 3.800 registres del Llibre del Repartiment; d'ells, vora un 40% podríem qualificar-los de sumàriament classificats i regestats —no amb l'exhaustivitat que ens proposem, és cert—, però caldria reduir a vora un 15% el nombre total d'aqueix cos documental que a hores d'ara ha estat publicat d'una forma absolutament dispersa i fatigosa en la seua consulta i localització. De fet, la dispersió és també l'entrebanc que pateix la seua localització arxivística ja que cal fer la recerca en els principals arxius de la ciutat de València —Arxiu del Regne, Arxiu municipal, Arxiu de la Seu—; a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid, a l'Arxiu de la Noblesa de Toledo, nova secció de l'anterior; a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona, a l'Arxiu de la Seu de Tortosa i al de la Seu de Sogorb, així com en un ample ventall d'arxius municipals com ara els d'Alcoi, Cocentaina, Sogorb, Ontinyent, Sueca, Castelló i un llarguíssim etcètera.

Així doncs, el projecte que ja hem encetat i que gaudeix d'una beca de la I.V.E.I.¹, consistiria en la creació d'aqueixa base de dades prosopogràfica sobre la societat valenciana del segle XIII —els temps clau del repoblament i la seua formació com a nova societat feudal—; el mecanisme de treball és el buidatge sistemàtic en un model de fitxa unificada, de les dades de cadascuna de les persones que hi figuren en cadascú dels documents valencians d'aqueix segle, de manera que, en anar acompanyat el seu nom d'un ample ventall d'informacions sobre les circumstàncies en les que i per què hi apareix reflectit en el document, podrem subministrar a l'investigador els materials per a localitzar de forma efectiva el seu rastre en els arxius i assentar les bases per una primera biografia vital de la seua trajectòria i activitats al llarg del temps.

El model de fitxa informatitzada seria el següent:

ANY, MES, DIA: La data normal en números.

LLOC: El nom del poble o ciutat on hi és datat el document.

COGNOM: Normalització al català dels cognoms de la gent, tant si hi són en català com en llatí; per al segle XIII, en principi, els noms aragonesos clars es mantindran en castellà per facilitar-ne la localització. Es tracta d'un dels apartats més difícils de resoldre ortogràficament atenent la diversitat de formes documentals, però l'objectiu no és crear normes sinó facilitar la recerca de les persones en els documents.

Exemples: Petrus Petri de Daroca = Pere Pérez de Daroca.

Johannes Eximenez = Joan Eximènez.

Guillelmus Ferrerii = Guillem Ferrer.

Bernardus de Rippis = Bernat de Ribes.

NOM: El nom és normalitzat sempre al català, en ser aquesta la llengua vehicular de la base de dades. Si només hi apareix una inicial, en principi no és desenvolupada si nó s'està segur del nom correcte per algun altre cas o document. La raó és que és fàcil confondre's: F. pot ser Ferran o Ferrer, com a nom propi; P. pot ser Pere o Ponç; J. pot ser Joan o Jaume.....

NOM ORIGINAL: Atenent les dificultats de normalització ortogràfica de molts noms de persona, hem decidit crear aquest camp perquè siga l'investigador qui comprove la validesa de la normalització feta i, en el seu cas, pugua corregir-la; l'objectiu, insistim, és la localització documental; si el nom original hi és en llatí, s'intentarà posar-ho en nominatiu per facilitar la seua comprensió.

Exemple: P. Ferrandez de Açagra. / Bernardus dez Prats.

¹ Ajudes a projectes d'investigació en l'Àrea de Ciències Humanes i Socials, de la Institució Valenciana d'Estudis i Investigació-I.V.E.I. 1995. Codi: 083. Institut:008 Història. Títol: "Base de dades prosopogràfica sobre la societat valenciana medieval".

A més a més, en aquest camp hem decidit incloure un afegit darrere el nom original, assenyalant dins un parèntesi si es tracta d'un sarraí (s) o d'un jueu (j), atès l'interès que té per a molts investigadors la localització de persones d'ambdues religions.

POBLACIÓ: Indicació d'on és natural la persona en qüestió i, en el seu cas, si és veí, habitant o resident en altre poble o ciutat.

Exemple: de Manresa, resident (comorant) a València.

TÍTOL: Aporta el títol nobiliari o de categoria personal.

Exemple: senyor de Polop; Duc de Gandia; ciutadà; cavaller=miles.

CÀRREC: Assenyalat el càrrec que ocupa temporalment aqueixa persona.

Exemples: Governador del Regne; alcaid de Xixona; Justícia d'Alcoi; Jurat de València; canonge de la Seu de València; abat del monestir de la Vallidigna; comanador de Sueca de l'Orde de Montesa.

OFICI: l'ofici o professió de la persona, indicat pel document.

PARENTIU: Lligam familiar del personatge, el qual ens pot remetre a cercar noves persones en la base de dades.

Exemples: dona de....; fill de....; pare de....; vídua de...; etc.

FUNCIÓ: Hem creat aquest camp per explicar, si pot ser amb una paraula, la raó per la qual aqueixa persona apareix en el document.

Exemples: comprador, venedor, atorgant, recipiendari, prestador, deutor, creditor, testimoni, llogater, emfitetuta, beneficiari, antic propietari, límits, veí i un llarg etcètera.

TIPUS DOCUMENT: Complement de l'anterior camp, el seu objectiu és indicar breument el caràcter o tipologia documental en què hi apareix la persona ressenyada.

Exemples: compra, venda, donació, repoblament, préstec, testament, establiment, inventari, pagament, deute.....

REGESTA: Breu resum del contingut del document, encapçalada pel titular del fet documental, seguida amb l'explicació del que fa o deixa de fer la persona en qüestió i en relació amb qui i on hi té lloc. En el cas de diverses persones en un mateix document, cadascuna d'elles té la seua fitxa personal, atès que és el seu nom la raó de funcionament de la base de dades; per això i per facilitar la localització, la regesta del document serà la mateixa per totes les persones citades, assenyalant-ne, però, la primera fitxa del document amb un asterisc al final del text de la regesta, darrere el punt final, per poder diferenciar correctament les diverses peces documentals.

TOPÒNIMS: La base de dades presenta tota la toponímia major i menor de cada document en cadascuna de les fitxes personals, de manera que amb la sola consulta d'una de les persones citades l'investigador pugui tenir-ne totes les referències geogràfiques en què s'hi troba actuant. A més a més, els topònims apareixen també amb la seua ortografia exacta entre parèntesi, així com el municipi en què s'hi troba, si és toponímia menor, o la comarca si és toponímia major. Els diversos topònims se separen per la barra inclinada.

ARXIU: S'indica, de forma abreujada, la localització arxivística del document on hi consta el nom de la persona.

Exemple: A.R.V., Protocols, n.2999, f.15r.

PUBLICACIÓ: En el seu cas, hi fem constar les dades d'edició del document regestat en la fitxa.

Una darrera observació és que, atès el caràcter progressiu de la base de dades en elaboració pel nostre equip, el projecte garanteix el seu caràcter flexible i obert la qual cosa permet la seua elaboració de forma esglaonada, cobrint etapes i garantint la utilitat dels materials treballats en cadascuna de les etapes. El següent pas que haurem d'aconseguir és d'obtenir els recursos necessaris per instal·lar la base de dades en un servidor WEB, de tal manera que pugui ser de lliure i immediat accés per al públic en general.

